

Celso Calviño Andreu
 Jerònia Sampol Fornés
 Professors del CP Rafal Vell

L'hort escolar com a eina per adquirir valors, normes i actituds al CP Rafal Vell

Introducció. Context

El barri del Rafal Vell, on es troba situat el col·legi, té una via principal, el carrer Mare de Déu de Montserrat, molt comercial, que és el centre neuràlgic del barri i en el qual en conflueixen d'altres de menor importància. Antigament, i fins a mitjan segle XX, era una zona d'horts. Posteriorment, s'hi anaren construint una sèrie de plantes baixes que formaren el nucli d'allò que amb el temps seria el barri. A partir dels anys setanta es va produir un fort creixement demogràfic a causa de la immigració produïda per l'arribada massiva de turistes i es va donar un canvi general en l'estructura inicial del barri amb la proliferació de grans edificis de pisos.

L'alumnat de l'escola és eminentment urbà, la majoria dels seus pares i mares treballa en el sector serveis.

Una de les grans preocupacions del professorat del centre, des de la dècada dels anys vuitanta, fou aplicar i dur a terme una metodologia innovadora, activa i participativa, amb l'objectiu primordial d'implicar l'alumnat en el seu propi aprenentatge. Es volia

que l'infant passàs de ser un element passiu i solament receptiu de continguts conceptuals a protagonista principal dins el procés didàctic.

A la recerca d'una pedagogia en valors

Un altre aspecte per destacar era que a més dels continguts conceptuals que fins aleshores es prioritzaven tinguessin tanta o més importància els continguts procedimentals, això és, l'adquisició d'habilitats, tècniques i mètodes per resoldre problemes sense deixar de banda els continguts actitudinals. Era el pas d'una pedagogia instructiva a una d'educacional, en què era fonamental en primer lloc la coneixença i l'acceptació d'ell mateix, així com adquirir un respecte cap a les persones i el medi en general. Per això la formació integral de la persona fou base i fonament del projecte educatiu del centre.

La formació en valors era un meta per aconseguir que es proposà tota la comunitat escolar, per això s'analitzaren quines de les àrees, experiències i activitats didàctiques serien les més adequades per aconseguir aquestes metes.

L'àrea de Coneixement del Medi a l'educació primària i les Ciències Socials i Naturals a l'ESO estaven molt relacionades amb aquesta proposta didàctica, ja que els continguts permetien aconseguir moltes d'aquestes finalitats (amor a la natura, protecció del paisatge, dels costums, de la cultura, de la llengua...). El treball a l'hort fou una experiència molt adequada per assolir aquests objectius.

L'experiència d'hort

Durant el curs escolar 1986-87, aprofitant que la nostra escola disposava d'un espai suficientment ampli de terra, es va decidir realitzar, d'una forma pràctica i dinàmica, una sèrie d'activitats relacionades amb la planificació de l'hort. Aquest era i és essencialment *hort ecològic*, aquesta característica és bàsica i primordial; ara bé, la metodologia ha canviat des dels seus inicis. Hem emprat tècniques diferents de sembra, des de les anomenades *parades en cristall als solcs*, aquesta darrera típicament mallorquina, utilitzada als corrals i petits horts de les cases dels pobles. Actualment, combinam amb dues tècniques.

Objectius de l'experiència

Els objectius generals proposats són:

- Potenciar un ensenyament-aprenentatge actiu i participatiu.
- Crear una ètica de conservació i respecte cap a la natura i el medi en general.
- Fomentar l'esperit científic i investigador.
- Desenvolupar les capacitats d'observació, plantejament d'hipòtesis, anàlisi, relació, deducció, comparació...
- Gaudir del treball a l'hort d'una forma lúdica.
- Valorar els animals i les plantes en la seva dimensió natural com a éssers vius.
- Madurar la concepció del temps mitjançant l'observació dels processos.
- Desenvolupar una consciència crítica cap als productes del camp que consumim.
- Educar, d'una forma general, per al consum.
- Potenciar i valorar la importància d'una alimentació sana consumint hortalisses i fruites.
- Conèixer les dietes de tipus mediterrani.
- Fomentar l'intercanvi d'idees i el treball en grup.
- Integrar els alumnes amb problemes específics.

Alguns d'aquests objectius era possible plantejar-los perquè el col·legi disposa de menjador escolar on es fomenten i se segueixen uns menús d'acord amb la línia de centre exposada en el PEC.

Aplicació de tècniques de treball

L'activitat a l'hort també ens permet introduir una sèrie de tècniques de treball i estudi com:

- Diàlegs i intercanvis d'idees.
- Traslladar i ordenar les observacions realitzades a fitxes.
- Realització d'esquemes, mapes conceptuals, gràfics, plànols i dibuixos.
- Resums i subratllats.
- Consulta de llibres, enciclopèdies, revistes..., i processament de la informació.
- Entrevistes a persones relacionades amb el treball del camp.
- Enquestes sobre temes i activitats de l'hort.
- Investigació i aprenentatge de refranys sobre les plantes, la meteorologia i les estacions de l'any.

Desenvolupament de l'experiència

La intervenció educativa es du a terme a cada un dels nivells i cicles. Tot l'alumnat d'educació primària participa d'aquesta experiència. Hem de destacar que l'alumnat del tercer cicle ajuda els d'altres nivells en les tasques més complicades o que exigeixen un esforç físic major, com són la neteja i preparació del terreny. En molts de casos són els alumnes amb dificultat a certes àrees i amb problemes d'aprenentatge o de relació social els que duen a terme aquesta labor, i aconsegueixen, amb el treball a l'hort, una millor integració, alhora que se senten més satisfets més a gust al centre.

Una altra conclusió que hem extret de la praxis didàctica durant cada curs escolar ha estat l'assoliment, per part del nostre alumnat, d'un respecte i una consciència

molta molt elevats per conservar l'entorn escolar, així com una millora en les relacions socials.

Un altre aspecte important en l'activitat diària a l'hort són les observacions que es duen a terme. Tenim molt present que l'observació dels elements que conformen la natura no és més que una lectura molt complexa, la qual cosa exigeix seguir unes passes en grau creixent de dificultat. Les anotacions observades durant les visites a l'hort es discuteixen en comú a les classes i les conclusions es transcriuen en els quaderns de treball. Les tasques que es realitzen anualment relacionades amb l'experiència a l'hort segueixen unes passes que podem sintetitzar de la manera següent:

A les primeres sessions s'explica el treball que es durà a terme distingint si es realitzaran activitats d'observació, de sembra o de manteniment. També s'estableix si la participació de l'alumnat serà en grup petit, mitjà o gran.

S'estableixen unes normes de comportament i respecte durant tot el procés.

Es procedeix a netejar i preparar el terreny per a la sembra.

Es divideix, per nivells, l'espai destinat a l'hort.

Se sembren les plantes seguint la programació anual.

Es realitza individualment el plànol de l'hort amb tots els seus elements.

Es manté l'hort (entrecavar, netejar d'herbes, regar...).

Es recullen els fruits i les hortalisses de l'hort.

Realitzam l'observació i el seguiment de cada planta i dels animals que formen part de l'ecosistema.

Amb els fruits i les verdures de l'hort elaboram ensalades, coques de verdures i cocarrois.

S'experimenta amb les plantes (absorció, fotosíntesi...).

S'observen les llavors, les parts de la planta, etc. amb la lupa binocular.

Diferenciam entre plantes de secà i de regadiu.

Preparam adobs naturals amb els rebuigs de l'hort mateix.

Els quaderns de treball

Per dur a terme aquest treball hem elaborat uns quaderns per a cada cicle. És un material dinàmic, ja que any rere any el modifiquem segons les característiques pedagògiques i didàctiques de l'alumnat i de la programació general. En cada un dels quaderns hi ha dos tipus de lletra segons siguin per a un nivell o altre del cicle. Consten de:

Una part teòrica, que més que servir de tema d'estudi serveix per comprendre i consultar els continguts conceptuals. Hi ha definicions sobre els éssers vius: plantes i animals, les seves funcions, les parts de què consten, classificacions, esquemes...

Fitxes de seguiment i d'observació de cada planta sembrada a l'hort així com d'algunes de silvestres que hi creixen, per distingir-les, classificar-les...

Fitxes de seguiment i d'observació d'alguns animals de l'hort.

Fitxes d'experimentació: textura del sòl, retenció de l'aigua del sòl, fotosíntesi, observació de les flors i les seves parts, les fulles, el fruit, les arrels i les seves parts...

Fitxa per confeccionar el plànol de l'hort.

Fitxa per recollir refranys i vocabulari sobre tot allò relacionat amb l'hort.

Una didàctica globalitzadora rica en valors

L'activitat de l'hort permet treballar d'una forma globalitzadora i interdisciplinària (socials, naturals, llengua, matemàtiques, plàstica...) a la vegada que es treballen de forma general els diversos continguts: conceptuals, procedimentals i, sobretot, actitudinals. Tot aquest procés permet al professorat disposar d'una sèrie d'ítems avaluatius que en altres activitats escolars no és possible aplicar tan clarament (capacitat d'observació, relació, comparació, deducció dels fets, plantejament d'hipòtesis, seguiment de normes de comportament...).

Per aconseguir un aprofitament didàctic complet és necessari que les activitats desenvolupades durant el procés siguin sistemàtiques i continuades i que es completin amb altres que tinguin objectius similars. Per aquesta raó, a tots els nivells, relacionam l'experiència de l'hort escolar amb el seguiment i l'estudi del temps i dels fenòmens meteorològics diaris, així com amb l'observació dels ocells i les aus que visiten l'hort escolar. L'objectiu és potenciar i despertar l'interès de l'alumnat per l'ornitologia i que els dies festius i no lectius puguin dedicar-se a aquesta activitat tan estesa en altres països.

Per dur a terme el projecte d'hort escolar es va crear una comissió que, entre altres coses, s'encarrega d'explicar el funcionament i les tècniques de sembra i parcel·lació dels diferents nivells al professorat nou que arriba al centre, de la revisió de la programació anual, de la previsió i provisió de material...

Autoavaluació de l'experiència d'hort

Amb la finalitat d'interpretar què era i què significava l'hort escolar per a l'alumnat, es va aplicar una enquesta a seixanta nins i nines del segon nivell del tercer cicle que havien realitzat l'experiència d'hort durant tota l'educació primària. Un 100% deien que era l'activitat més acceptada. Les raons argumentades foren:

És divertida i és la que més els entusiasma.

Els permet el contacte amb la natura.

Els ajuda a observar i conèixer directament els éssers vius: plantes i animals.

Descobreixen coses de la natura.

Aprenen tècniques i usos de les eines.

Fomenta la companyonia.

L'alumnat també manifesta que han après les normes de comportament següents:

- Parlar en veu baixa o restar en silenci per poder observar ocells i aus.
- Caminar pels viarans senyalats sense córrer ni jugar.
- Escoltar i posar atenció.
- Treballar bé en equip, respectant les opinions individuals.
- Respectar el material i les eines de l'hort, usar-les correctament.
- Mantenir l'hort net i en condicions.
- Respectar i preocupar-se pels éssers vius.
- Netejar-se quan han acabat el treball a l'hort, en tornar a classe.
- Respectar el treball que han realitzat altres cursos.

- Mantenir en condicions les pasteres de sembra.

Epíleg

Podem comprovar que els continguts actitudinals són sempre

presents al llarg de tota l'experiència i els hàbits de bon comportament cap al medi natural i social són fonamentals, ja que trobam que han d'anar més enllà de l'activitat escolar. Hem pogut observar que molts d'alumnes

posen en pràctica sistemes d'hort escolar a espais de terra de què disposen a les casetes de camp (segones residències) que tenen els seus pares. ♦

